

Development and Effectiveness of a Teacher–Child Media Literacy Educational Program on Enhancing Psychological, Ethical, and Social Self-Care among Elementary School Students

Marzieh Soheili¹ , Mansoureh Karimzadeh² , Abotaleb Saadati Shamir³

1. Ph.D. Candidate in Educational Psychology, Department of Psychology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Associate Professor, University of Rehabilitation Sciences and Social Health, Department of Educational Sciences
3. Assistant Professor of Educational Psychology, Department of Psychology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received December 22, 2025

Received in revised form May 23, 2026

Accepted June 8, 2026

Available online September 23, 2026

Keywords:

Media Literacy, Teacher–Child Media, Self-care, Elementary School Students

ABSTRACT

Objective: This study aimed to develop and evaluate the effectiveness of a teacher–child media literacy educational package in enhancing elementary students’ self-care (psychological, moral, and social).

Methods: A sequential exploratory mixed-methods design (qualitative–quantitative) was employed. In the qualitative phase, media literacy dimensions and concepts were extracted through thematic analysis based on semi-structured interviews with 10 educators, and the “teacher–child” educational package was developed and content-validated. In the quantitative phase, using a quasi-experimental pretest–posttest design with a control group, the package effectiveness was examined among 96 fifth-grade students (boys and girls) over 10 intervention sessions. Data collection tools included a semi-structured interview protocol, the Child Symptom Inventory (Sprafkin et al., 1984), and the Cyberspace Harms Questionnaire (Zandvanian et al., 2013). Qualitative data were analyzed following Braun and Clarke’s (2014) thematic analysis approach using MAXQDA, and quantitative data were analyzed using ANCOVA in SPSS version 26.

Results: Qualitative findings yielded six main themes informing the educational package: “Media Literacy and Educator Needs,” “Children’s Media Selection and Guidance,” “Critical Thinking Skills,” “Educational Use of Media,” “Digital Protection and Safety,” and “Media Evaluation and Ethics.” Quantitative results showed that the educator-led intervention had a statistically significant effect on improving students’ self-care and its dimensions.

Conclusion: Implementing teacher–child media literacy educational packages constitute a fundamental approach that can foster students’ intellectual autonomy in navigating contemporary media environments.

Keywords: Media Literacy, Teacher–Child Media, Self-care, Elementary School Students

Cite this article: Soheili, M., Karimzadeh, M., Saadati Shamir, A Cold Executive Functions and Motor Skill Acquisition: Effects on Learning Speed and Performance of Open vs. Closed Skills Under Psychological Pressure in Novice Athletes. *Functional Research in Sport Psychology*, 2026;3(3):58-76. [10.22091/frs.2026.14957.1139](https://doi.org/10.22091/frs.2026.14957.1139)

Extended Abstract**Introduction**

Self-care comprises a set of conscious and responsible activities undertaken by individuals to maintain their physical, psychological, social, and moral well-being [1]. This capacity is particularly vital for children growing up in complex media environments, as it enables them to navigate diverse emotional challenges and protect themselves against latent digital threats [2]. Self-care encompasses three dimensions: psychological (emotional regulation and mental balance), moral (responsibility and ethical consumption), and social (effective interaction and resilience against digital social pressure) [3]. Given that media experiences fundamentally shape a child's personality, cognitive development, and identity [5, 6], cultivating self-care skills is an essential educational requirement [4]. Ignoring the role of educators in this process risks perpetuating superficial media literacy within the educational system, leaving children vulnerable to mindless media consumption [7]. As the domain of media-related upbringing extends beyond the home into the classroom, educators must evolve from mere knowledge transmitters into facilitators who cultivate critical thinking and intellectual resistance in students [8, 9]. Media literacy, as a comprehensive set of knowledge and skills, empowers individuals to critically evaluate information [10], manage emotional responses to media [11], and act as informed resources for parents [12]. Despite this, a systematic framework for equipping educators with these skills remains a significant gap in existing literature, which often focuses solely on child-centered or defensive policy-based approaches rather

than proactive educational strategies [13]. Previous domestic [14, 16, 17] and international research [18, 20, 21] underscores the positive impact of media literacy interventions on mental health and social skills. However, existing studies often overlook the active role of educators in guiding children's media experiences and rarely address the relationship between media literacy and self-care dimensions [22, 23]. To address this gap, this study aims to develop and evaluate an 'Educator-Child' media literacy package. This approach empowers educators to provide practical training in emotional management, ethical decision-making, and responsible interaction [9, 11]. Consequently, this study seeks to answer.

Methods**Research design**

The present study employs a sequential exploratory mixed-methods design to comprehensively address the research objectives. In the initial qualitative phase, thematic analysis was utilized to identify and delineate the core components of the educational package. Building upon these findings, the quantitative phase employed a quasi-experimental, pre-test/post-test control group design to empirically assess the intervention's efficacy. This study is characterized as applied research, conducted within a cross-sectional timeframe, ensuring a rigorous investigation of the phenomena under study.

Participants

The statistical population for the qualitative phase consisted of ten elementary school educators (five female from girls' schools and five male from boys' schools) in District 6 of Tehran, during the academic year 2024-2025. These educators participated in preliminary workshops for the educational package and received direct training from the

researcher. From this group, one female educator and one male educator were selected to implement the intervention in their respective schools. The quantitative phase involved 96 fifth-grade elementary students (48 girls and 48 boys) from two comparable elementary schools (one girls' school and one boys' school) in Tehran, selected via convenience sampling. To assess the intervention's effect in different gender contexts, two fifth-grade classes in each school were randomly assigned to either the experimental group (receiving the intervention) or the control group. The designed training program was delivered to the experimental groups over 10 two-hour sessions. The control groups did not receive any training. A post-test was administered to both experimental and control groups following the completion of the intervention sessions.

Materials

Data were collected using semi-structured interviews, the Child Symptom Inventory-4 (CSI-4) [24, 25], and the Virtual Space Damages Questionnaire [26].

Procedure

Following the curriculum validation, the study was conducted in a sequential manner. First, educators in the experimental group completed a pre-test, followed by participation in the ten-session training protocol. The intervention utilized a hybrid approach, combining theoretical workshops with practical classroom implementation missions, ensuring that educators could translate media literacy concepts into actionable student guidance. Upon completion of the sessions, a post-test was administered to both experimental and control groups to assess the impact of the educators' training on students' psychological, moral, and social self-care

outcomes.

Data analysis

In the qualitative phase, interview transcripts were analyzed using the Braun and Clarke [30] thematic analysis approach via MAXQDA software. In the quantitative phase, the data were analyzed using Analysis of Covariance (ANCOVA) in SPSS software (Version 26) to evaluate the intervention's effectiveness while controlling for pre-test variations.

Results

Qualitative findings yielded six main themes informing the educational package: "Media Literacy and Educator Needs," "Children's Media Selection and Guidance," "Critical Thinking Skills," "Educational Use of Media," "Digital Protection and Safety," and "Media Evaluation and Ethics." Quantitative results showed that the educator-led intervention had a statistically significant effect on improving students' self-care and its dimensions.

Discussion

The qualitative findings identified a six-dimensional media literacy package (covering media needs, guidance, critical thinking, creative usage, digital security, and ethics) with high content validity. The quantitative results demonstrated that this intervention significantly improved students' psychological, moral, and social self-care. These findings align with previous domestic and international studies [14–21], suggesting that empowering educators as primary mediators of media experience is essential. By moving beyond passive consumption to active, critical engagement, the intervention enables children to self-regulate, manage media-induced emotions, and navigate digital environments responsibly [7–10, 22, 23]. In conclusion, the "Educator-Child" media

literacy package offers a proactive, evidence-based framework for schools to transform media interaction from a potential risk into a developmental opportunity for building digital resilience and self-care skills.

Conclusion

The development of an “Educator-Child” media literacy package demonstrated that empowering educators plays a decisive role in enhancing children’s self-care across psychological, moral, and social dimensions. The intervention not only increased educators’ awareness of the developmental implications of media but also equipped children with enhanced skills in media content analysis, emotional regulation, and responsible digital behavior. These findings suggest that educator-centered media literacy training offers a practical and effective approach to fostering a generation that is both digitally literate and resilient. This framework can serve as a scalable model for school-based educational programs.

Keywords:

Media Literacy, Teacher–Child Media, Self-care, Elementary School Students

Author Contributions

The authors of the present study had equal participation in the implementation stages, and the first author is responsible for the research

Data Availability Statement

Data available on request from the authors

Acknowledgements

I would like to express my deepest gratitude and appreciation to the officials who cooperated with the researcher.

Ethical considerations

This study was conducted with practical objectives and in compliance with all research guidelines and ethical principles regarding participants, including informed consent, voluntary consent, the right to withdraw from the study if desired, and protection of the subjects' confidential information. In conducting this study, ethical considerations were taken into account in accordance with the guidelines of the Ethics Committee of Islamic Azad University.

Funding

The present study did not use any funding sources from the public, commercial, or non-governmental sectors and is solely derived from the first author's doctoral dissertation.

Conflict of interest

According to the authors, this article did not present any conflicts of interest.

تدوین و اثربخشی بسته آموزشی سواد رسانه‌ای مربی-کودک بر ارتقای خودمراقبتی (روانی، اخلاقی و اجتماعی) دانش آموزان مقطع ابتدایی

مرضیه سهیلی^۱ ID، منصوره کریم‌زاده^۲ ID، ابوطالب سعادت‌ی شامیر^۳ ID

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. دانشیار، گروه آموزش پیش دبستانی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران.

۳. استادیار روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

هدف: پژوهش با هدف تدوین و اثربخشی بسته آموزشی سواد رسانه‌ای مربی-کودک بر ارتقای خودمراقبتی (روانی، اخلاقی و اجتماعی) دانش آموزان مقطع ابتدایی انجام شد.

روش‌ها: پژوهش با روش آمیخته اکتشافی متوالی (کیفی-کمی) انجام شد. در بخش کیفی، با استفاده از تحلیل مضمون و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۰ مربی، ابعاد و مفاهیم سواد رسانه‌ای استخراج و بسته آموزشی «مربی-کودک» تدوین و اعتبارسنجی گردید. در بخش کمی، با طرح شبه‌آزمایشی (پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل)، اثربخشی این بسته آموزشی بر ۹۶ دانش‌آموز پایه پنجم (در دو بستر جنسیتی) در قالب ۱۰ جلسه مداخله مورد سنجش قرار گرفت. ابزارها شامل مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، پرسشنامه ارزیابی سلامت روان کودکان و نوجوانان اسپیرفکن و همکاران (۱۹۸۴) و پرسشنامه آسیب‌های فضای مجازی زندونیان و همکاران (۱۳۹۲) بود. در بخش کیفی، داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها با بهره‌گیری از رویکرد تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۱۴) و با استفاده از نرم‌افزار *Maxqda* واکاوی شد؛ در بخش کمی، داده‌ها با آزمون تحلیل کوواریانس در نرم‌افزار *SPSS* نسخه ۲۶ تحلیل شد.

کلیدواژه‌ها:

سواد رسانه‌ای

مربی-کودک،

خودمراقبتی

دانش‌آموزان ابتدایی

یافته‌ها: یافته‌های بخش کیفی پژوهش منجر به شناسایی شش مضمون اصلی در تدوین بسته آموزشی شامل «سواد رسانه‌ای و نیازهای مربی»، «انتخاب و هدایت رسانه‌ای کودک»، «مهارت‌های تفکر انتقادی»، «بهره‌گیری آموزشی از رسانه‌ها»، «حفاظت و امنیت دیجیتال» و «ارزیابی و اخلاق رسانه‌ای» شد. در بخش کمی، مداخله آموزشی مربیان، تأثیر معناداری بر بهبود خودمراقبتی و ابعاد آن در دانش‌آموزان داشت.

نتیجه‌گیری: کاربست بسته‌های آموزشی سواد رسانه‌ای مربی-کودک، رویکردی بنیادین است که ظرفیت لازم را برای تقویت استقلال فکری دانش‌آموزان در مواجهه با فضای رسانه‌ای فراهم می‌سازد.

استناد: سهیلی، مرضیه؛ کریم‌زاده، منصوره؛ سعادت‌ی شامیر، ابوطالب. تأثیر کارکردهای اجرایی سرد بر سرعت یادگیری و اجرای مهارت‌های حرکتی باز و بسته در شرایط

فشار روانی در ورزشکاران مبتدی. *مطالعات عملکردی در روانشناسی ورزشی*، ۱۴۰۵، ۳ (۳)، ۷۶-۵۸.

DOI: [10.22091/frs.2026.14957.1139](https://doi.org/10.22091/frs.2026.14957.1139)

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه قم.

مقدمه

خودمراقبتی مجموعه‌ای از فعالیت‌های آگاهانه و مسئولانه است که فرد برای حفظ سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و اخلاقی خود انجام می‌دهد [۱]. این توانایی، به‌ویژه برای کودکانی که در محیط رسانه‌ای پیچیده رشد می‌کنند، حیاتی است؛ زیرا به آنان می‌آموزد چگونه با هیجانات و محتوای ناهمگون روبه‌رو شوند و از خود در برابر تهدیدهای پنهان فضای مجازی حفاظت کنند [۲]. خودمراقبتی دارای سه بعد روانی [توان کنترل هیجانات، حفظ آرامش و تعادل روانی در مواجهه با رسانه‌ها]، اخلاقی [مسئولیت‌پذیری، احترام به ارزش‌ها و رعایت حریم خصوصی در مصرف محتوا] و اجتماعی [تعامل مؤثر، همدلی و مقاومت در برابر فشارهای اجتماعی فضای مجازی] است [۳]. خودمراقبتی مهارتی ضروری است که باید به کودکان آموزش داده شود تا از تأثیرات منفی فضای مجازی در امان باشند و سلامت روانی، جسمی و اجتماعی خود را حفظ کنند [۴]. رسانه از یک‌سو دروازه‌ای گسترده به سوی آموزش، ارتباط و سرگرمی گشوده و از سوی دیگر تهدیدی بالقوه برای سلامت روانی و اجتماعی کودکان محسوب می‌شود؛ مواجهه‌ی مکرر با محتوای خشونت‌آمیز، روابط ناپایدار در شبکه‌های اجتماعی، مقایسه‌های غیرواقعی، یا افشای ناخواسته‌ی اطلاعات شخصی می‌تواند زمینه‌ساز اضطراب، احساس ناکافی بودن، انزوا یا تضعیف هویت اخلاقی کودک شود [۵]. از این رو هر تجربه‌ی رسانه‌ای در کودک می‌تواند اثری ماندگار بر ساختار شخصیتی، رشد شناختی، عاطفی، اخلاقی و اجتماعی او برجای گذارد [۶].

از سویی نادیده گرفتن نقش مربیان مدارس در این فرایند، خطر بازتولید سواد سطحی و مصرف‌زده را در نظام آموزشی به همراه دارد؛ وضعیتی که در آن کودکان به جای فهم رسانه، در سیطره‌ی بی‌تفکر آن فرو می‌روند [۷]. مرز تربیت در عصر رسانه امروزه، از منزل فراتر رفته و اکنون به صحنه‌ی کلاس درس و نهاد آموزش رسمی منتقل شده است. کودک بیشتر وقت بیداری خود را در محیط مدرسه و در تعامل با مربی سپری می‌کند؛ از این رو، بی‌توجهی به سواد رسانه‌ای مربیان، به معنای واگذاری بی‌دفاع ذهن کودک به جریان‌های رسانه‌ای است. مربی امروز دیگر صرفاً انتقال‌دهنده‌ی دانش نیست، بلکه باید هدایتگر تجربه‌ی رسانه‌ای کودک باشد تا بازنمایی‌های رسانه‌ای را از واقعیت متمایز کند، پیام‌ها را تحلیل نماید و در برابر فشارهای فرهنگی و احساسی فضای مجازی، قدرت تمیز و مقاومت فکری را در دانش‌آموزان پرورش دهد [۸]. بنابراین مربی آگاه به سواد رسانه‌ای، نه تنها مصرف محتوا را در کلاس درس هدایت می‌کند، بلکه بستر درک اخلاقی و اجتماعی رسانه را برای کودکان فراهم می‌سازد. او در پیوند با مفهوم خودمراقبتی نقش یک راهنما را ایفا می‌کند [۹]. سواد رسانه‌ای به‌منزله‌ی مجموعه‌ای از دانش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها است که به فرد کمک می‌کند پیام‌های رسانه‌ای را با نگاهی تحلیلی، انتقادی و هوشمندانه دریافت و ارزیابی کند و در جریان انبوه اطلاعات، تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر آگاهی و عقلانیت داشته باشد [۱۰]. آموزش سواد رسانه‌ای از طریق مربیان می‌تواند به کودکان کمک کند تا احساسات و واکنش‌های خود را در برابر محتوای رسانه‌ای به خوبی مدیریت کنند [۱۱]. همچنین مهارت‌های لازم برای استفاده امن و مسئولانه از رسانه‌ها را یاد بگیرند. مربیانی که در این زمینه آموزش دیده‌اند، می‌توانند به عنوان منابع اطلاعاتی برای والدین نیز عمل کنند [۱۲]. با این حال، فقدان چارچوبی آموزشی که بتواند مربیان را به صورت نظام‌مند به مهارت‌های تحلیل، هدایت و تربیت رسانه‌ای مجهز سازد، به یکی از خلأهای جدی ادبیات سواد رسانه‌ای تبدیل شده است. تحقیقات اخیر نشان می‌دهد بسیاری از برنامه‌های آموزشی موجود، صرفاً بر رفتار مصرفی کودکان یا آموزش‌های نظری در سطح سیاست‌گذاری متمرکز بوده‌اند و نقش مربی را به حاشیه برده‌اند و این غفلت سبب شده نظام آموزشی در مواجهه با رسانه، بیشتر رویکردی تدافعی و واکنشی داشته باشد تا رویکردی تربیتی و پیش‌نگرانه. در شرایطی که رسانه‌ها از مرز سرگرمی فراتر رفته و به اصلی‌ترین منبع اجتماعی‌سازی کودک بدل شده‌اند [۱۳]. و بازاندیشی در نقش مربی نه یک انتخاب، که ضرورتی انکارناپذیر است.

مرور پژوهش‌های انجام‌شده نیز نشان می‌دهد که مداخلات آموزشی در حوزه سواد رسانه‌ای می‌توانند پیامدهای مثبتی برای سلامت روانی و اجتماعی کودکان به همراه داشته باشند. یافته‌های پژوهش‌های داخلی از جمله خاکسار ازغندی و همکاران [۱۴]، که تدوین بسته‌ی آموزش سواد رسانه‌ای برای نوجوانان را مؤثر بر کاهش قلدری سایبری گزارش کرده‌اند، و نیز ولی‌زاده و همکاران [۱۵]، که طراحی بسته‌ی توانمندسازی روانی-اجتماعی مبتنی بر نظریه‌ی انتخاب را با کاهش پرخاشگری مرتبط دانستند، بر ضرورت مداخله‌ی تربیتی نظام‌مند تأکید دارند. همچنین رضانی و همکاران [۱۶]، نشان دادند که ارتقای سواد رسانه‌ای مربیان آموزش ابتدایی، کیفیت رابطه‌ی آموزشی و سلامت روانی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد. نتایج پژوهش ابوالقاسم زاده و همکاران [۱۷]، نشان داد آموزش سواد رسانه‌ای را بر کاهش آسیب‌های سایبری و تقویت مهارت‌های رسانه‌ای اثر بخش است. در مطالعات خارجی نیز نقش آموزش سواد رسانه‌ای در ارتقای مهارت‌های خودمراقبتی و سلامت روانی کودکان مورد توجه قرار گرفته است. برای مثال، جونز جینگز و همکاران [۱۸]، نشان دادند که برنامه‌های آموزش سواد رسانه‌ای در محیط مدرسه می‌تواند توانایی دانش‌آموزان در ارزیابی انتقادی پیام‌های رسانه‌ای و تصمیم‌گیری ایمن در فضای دیجیتال را افزایش دهد و در نتیجه از بروز رفتارهای پرخطر و

آسیب‌های سایبری پیشگیری کند. همچنین جیمز و همکاران [۱۹]، در پژوهشی در حوزه شهروندی دیجیتال گزارش کردند که آموزش نظام‌مند مهارت‌های رسانه‌ای در مدارس ابتدایی به ارتقای مسئولیت‌پذیری اخلاقی و رفتارهای اجتماعی سالم در محیط‌های آنلاین و آفلاین منجر می‌شود. افزون بر این، لوین و همکاران [۲۰]، نشان دادند که آموزش سواد رسانه‌ای در قالب برنامه‌های آموزشی مدرسه‌محور، موجب افزایش مهارت‌های خودتنظیمی، تفکر انتقادی و مدیریت هیجانی دانش‌آموزان می‌شود که این عوامل نقش مهمی در خودمراقبتی روانی دارند. چلیکوا و همکاران [۲۱]، گزارش کردند که مداخلات آموزشی مبتنی بر سواد رسانه‌ای می‌تواند آگاهی کودکان نسبت به خطرات فضای مجازی را افزایش داده و مهارت‌های اجتماعی و رفتارهای ایمن آنان را در استفاده از رسانه‌های دیجیتال تقویت کند.

با وجود این شواهد پژوهشی، بررسی ادبیات موجود نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از مطالعات انجام‌شده بیشتر بر آموزش مستقیم به دانش‌آموزان یا ارتقای مهارت‌های شناختی سواد رسانه‌ای تمرکز داشته‌اند و کمتر به نقش فعال مربیان در هدایت تجربه رسانه‌ای کودکان پرداخته‌اند [۲۲]. افزون بر این، در بسیاری از پژوهش‌ها، سواد رسانه‌ای بیشتر در ارتباط با پیشگیری از آسیب‌های سایبری مورد بررسی قرار گرفته و ارتباط آن با تقویت مهارت‌های خودمراقبتی در ابعاد روانی، اخلاقی و اجتماعی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این در حالی است که در رویکردهای نوین تربیتی، سواد رسانه‌ای زمانی می‌تواند اثربخش باشد که به‌عنوان ابزاری برای توانمندسازی کودکان در مدیریت تجربه‌های رسانه‌ای و تقویت مهارت‌های زندگی مورد استفاده قرار گیرد [۲۳]. بنابراین، به نظر می‌رسد طراحی و تدوین یک بسته آموزشی سواد رسانه‌ای مبتنی بر تعامل مربی-کودک می‌تواند گامی مهم در جهت پر کردن این خلأ پژوهشی باشد. چنین بسته‌ای می‌تواند مربیان را با راهبردهای آموزشی، فعالیت‌های تعاملی و شیوه‌های هدایت تجربه رسانه‌ای دانش‌آموزان آشنا سازد و زمینه انتقال عملی مهارت‌های سواد رسانه‌ای و خودمراقبتی را در محیط کلاس فراهم آورد. انتظار می‌رود این رویکرد نه تنها به ارتقای آگاهی رسانه‌ای کودکان کمک کند، بلکه توانایی آنان در مدیریت هیجانات، تصمیم‌گیری اخلاقی و تعامل اجتماعی مسئولانه در فضای رسانه‌ای را نیز تقویت نماید. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی بسته آموزشی سواد رسانه‌ای مربی-کودک بر ارتقای خودمراقبتی روانی، اخلاقی و اجتماعی دانش‌آموزان دوره ابتدایی انجام شده است. در این راستا، پژوهش حاضر در پی پاسخ به دو پرسش اساسی است:

۱. مؤلفه‌های ارتقای سواد رسانه‌ای مربیان با استفاده از بسته آموزشی والد-کودک و مربی-کودک شامل چه مواردی است؟

۲. آیا بسته آموزشی سواد رسانه‌ای مربیان بر خودمراقبتی روانی، اخلاقی و اجتماعی دانش‌آموزان دوره ابتدایی تأثیر دارد؟

روش پژوهش

طرح پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است که در آن سعی شده است با استفاده از روش کیفی و کمی (شبه‌آزمایشی) به سوال‌های پژوهش پاسخ مناسبی داده شود. از نظر زمانی از نوع پژوهش‌های مقطعی است چرا که در یک دوره زمانی صورت گرفته و واقعیت‌ها را کنکاش می‌سازد. در بخش کیفی از روش تحلیل مضمون و در بخش کمی از روش شبه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل استفاده شد بنابراین روش پژوهش حاضر آمیخته از نوع اکتشافی متوالی (کیفی-کمی) بود.

شرکت‌کننده‌ها

جامعه آماری پژوهش در بخش کیفی شامل ۱۰ مربی (۵ مربی زن از مدارس دخترانه و ۵ مربی مرد از مدارس پسرانه مقطع ابتدایی منطقه ۶ شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود. که در کارگاه‌های مقدماتی بسته آموزشی شرکت کردند، و پژوهشگر آنها را آموزش داده است. که از میان آنان یک مربی برای اجرای مداخله آموزشی در مدرسه دخترانه و یک مربی برای مدرسه پسرانه انتخاب شد. و معلمان در حوزه آموزش کودکان پیش‌دبستان و دبستان، به‌ویژه افرادی که تجربه عملی در آموزش مفاهیم رسانه‌ای یا پژوهش در حوزه تأثیر رسانه بر یادگیری داشتند. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند آغاز و سپس از طریق روش گلوله‌برفی ادامه یافت. جامعه‌ی آماری در بخش کمی شامل ۹۶ دانش‌آموز پایه پنجم مقطع ابتدایی (دو مدرسه ابتدایی با ویژگی‌های مشابه (یکی دخترانه و دیگری پسرانه) در شهر تهران بود که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب تا اثر آموزش مربیان در دو بستر جنسیتی متفاوت مورد سنجش قرار گیرد. در هر مدرسه، دو کلاس هم‌پایه پایه پنجم به طور تصادفی در دو گروه (۴۸ دختر و ۴۸ پسر) آزمایش (مربیان) و گروه کنترل جایدهی شدند. برنامه آموزشی طراحی شده برای گروه آزمایش به مدت ۱۰ جلسه ۲ ساعته اجرا شد. و گروه کنترل آموزشی دریافت نکرد. پس از پایان جلسات آموزشی پس‌آزمون برای هر دو گروه اجرا شد.

ابزار

مصاحبه نیمه ساختار یافته

برای گردآوری داده‌ها، در بخش کیفی از مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته استفاده شد و تا نقطه اشباع نظری ادامه یافت. پرسش‌های مصاحبه در محورهایی چون مفهوم‌پردازی مربیان از «سواد رسانه‌ای»، شیوه‌های هدایت مصرف رسانه‌ای کودک، چالش‌های اخلاقی و هیجانی در کلاس درس، و راهبردهای ارتقای خودمراقبتی روانی، اخلاقی و اجتماعی تنظیم شد. تمامی مصاحبه‌ها پس از اخذ رضایت آگاهانه‌ی شرکت‌کنندگان و با رعایت دقیق اصول اخلاق پژوهش، ضبط و واژه به واژه پیاده‌سازی گردید. تا مبنای تحلیل کیفی قرار گیرد.

ارزیابی سلامت روان کودکان و نوجوانان ۶ تا ۱۶ ساله

به منظور سنجش خود مراقبتی روانی کودکان از پرسشنامه استاندارد ارزیابی سلامت روان کودکان و نوجوانان ۶ تا ۱۶ ساله [4-CSI] استفاده شد. این پرسشنامه ۴۱ سؤال دارد و به منظور غربال‌گری اختلال‌های رفتاری و هیجانی در کودکان سنین ۶ الی ۱۶ سال توسط [۲۴] ساخته شده است. در مطالعه قهاری و همکاران [۲۵] روایی سازه پرسشنامه را مورد تأیید قرار گرفته است و پایایی برای اختلال نافرمانی، اختلال رفتار هنجاری و اختلال نارسانی توجه به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۷۷ و ۰/۹۳ گزارش شد. در پژوهش حاضر پایایی با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۵ محاسبه شد.

آسیب‌های فضای مجازی

برای سنجش خودمراقبتی اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان در فضای مجازی از پرسشنامه آسیب‌های فضای مجازی [۲۶] استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۳۰ گویه و ۵ خرده‌مقیاس [خانوادگی، تحصیلی، سازگاری، اعتقادی-عبادی، روانی] است. پرسشنامه بر اساس درجه‌بندی دوگانه صورت‌بندی شده است؛ بیشترین تأثیر = ۵ و کمترین تأثیر = ۱. دامنه امتیاز این پرسشنامه در هر وسیله بین ۳۰ تا ۱۵۰ خواهد بود. هر چه امتیاز حاصل‌شده از این پرسشنامه در هر وسیله بیشتر باشد، نشان‌دهنده میزان بیشتر آسیب‌های آن خواهد بود و بالعکس. در پژوهش زندوانیان و همکاران [۲۶]، روایی صوری این ابزار توسط ۱۰ نفر از اساتید مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۱ گزارش شد. در پژوهش حاضر پایایی از طریق روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ برآورد شد.

روش اجرای تحقیق

برای جهت پژوهش، در مرحله‌ی اول در بخش کیفی ابتدا به‌منظور گردآوری داده‌ها، منابع علمی و پژوهش‌های پیشین در زمینه سواد رسانه‌ای و یادگیری زایشی مورد بررسی قرار گرفت. سپس از طریق تحلیل محتوای کیفی، مفاهیم بنیادین و شاخص‌های نظری مرتبط استخراج شد. تحلیل محتوای کیفی بر مبنای چارچوب‌های نظری مطرح‌شده توسط پوتر [۲۷] در مدل شناختی سواد رسانه‌ای، و فیولا [۲۸] در نظریه یادگیری زایشی انجام شد. به‌علاوه، از مدل توانمندسازی آموزش رسانه‌ای هوبس [۲۹] برای تفکیک سطح مهارت‌های شناختی و نگرشی استفاده گردید. مفاهیم بنیادین و شاخص‌های نظری مرتبط از این منابع استخراج و برای تدوین ابعاد بسته آموزشی به کار گرفته شد. در ادامه با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با متخصصان حوزه آموزش و سواد رسانه‌ای، چارچوب نظری اولیه غنی‌تر گردید و نسخه اولیه بسته آموزشی تدوین شد. به‌منظور اطمینان از اعتبار محتوایی بسته آموزشی، دیدگاه اساتید و صاحب‌نظران در این زمینه اخذ و در طراحی نهایی لحاظ شد. در این مرحله، از رویکرد پژوهش تکوینی برای طراحی و اصلاح مدل استفاده شد.

در بخش کمی پس از تکمیل پیش‌آزمون، مرحله آموزش مربیان آغاز گردید. به منظور تضمین یکسان‌سازی و استانداردسازی محتوای آموزشی، مربی منتخب از هر مدرسه (یک نفر برای مدرسه دخترانه، یک نفر برای مدرسه پسرانه) در یک دوره آموزش بسته «سواد رسانه‌ای مربی-کودک» شرکت کردند. این دوره شامل ده جلسه آموزشی بود که به صورت هفتگی برگزار شد و هر جلسه بر روی یکی از محورهای مهارت‌های استخراج‌شده از بخش کیفی پژوهش متمرکز می‌گردید. روش اجرا ترکیبی از ارائه پاورپوینت، بحث گروهی و تمرین عملی با نمونه‌های واقعی رسانه‌ای بود. در گروه کنترل هیچ‌گونه فعالیت مشابه صورت نگرفت. جلسات آموزشی در فضای کلاس درس و طی ده هفته پیوسته انجام شد. هر جلسه شامل سه بخش اصلی بود:

- آغازینه مفهومی (مرور کوتاه جلسه قبل و معرفی موضوع)،
- فعالیت اصلی (ارائه محتوا، بحث گروهی، تحلیل پیام‌ها و تمرین عملی)،
- جمع‌بندی و تکلیف (تعریف مأموریت عملی برای استفاده در خانه و محیط مجازی).

این مسیر مداخله بر ایجاد تجربه یادگیری گروهی، استفاده از بستر مدرسه به‌عنوان محیط کنترل‌شده آموزشی، و تعامل مستقیم میان مربی و دانش‌آموز متمرکز بود.

پروتکل

بسته آموزشی سواد رسانه ای مربی-کودک در ده جلسه و با هدف ارتقای سواد رسانه ای مربیان تا به شکل هدفمند، آگاهانه و تربیتی در مسیر آموزش و هدایت کودکان در دنیای رسانه طراحی شده است. محتوای جلسات بر اساس یافته های کیفی استخراج شده از مصاحبه با مربیان، به پنج نفر از اساتید و صاحب نظران حوزه سواد رسانه ای و آموزش ابتدایی ارائه گردید. آنان با استفاده از شاخص لاوشه (CVR) میزان ضرورت و تناسب هر محور آموزشی را ارزیابی کردند. نتایج نشان داد که تمامی مؤلفه ها دارای CVR بالاتر از حد آستانه ۰/۷۸ بودند که بیانگر نسبت روایی محتوایی مطلوب بود. برای تعیین شاخص روایی محتوایی (CVI) از روش الوتر و باسل استفاده شد. حداقل مقدار قابل قبول برای شاخص روایی محتوایی برابر با ۰/۷۹ است. در پژوهش حاضر، شاخص روایی محتوایی بر اساس نظر متخصصان محاسبه شد و میزان شاخص جزئی روایی محتوایی برای جلسات برنامه آموزشی به دست آمده، از نظر مربوط بودن، ۰/۸۵، از نظرسادگی، ۰/۹۰ و از نظر واضح بودن ۰/۸۵ بود. میانگین شاخص روایی محتوایی کل نیز ۰/۸۷ به دست آمد. بنابراین میزان شاخص روایی محتوایی بسته نیز قابل قبول ارزیابی بود. مربیان گروه آزمایش پیش از آغاز آموزش بسته، در پیش آزمون شرکت داده شدند و سپس طی ده جلسه دو ساعته در قالب کارگاه های فشرده، محتوای آموزشی سواد رسانه ای را حول محورهای شش گانه ای استخراج شده از یافته های بخش کیفی دریافت کردند. محتوای این جلسات بر درک انتقادی رسانه ها، تفکیک پیام های مخرب، پرورش تفکر تحلیلی در کودک، آشنایی با اصول امنیت در فضای مجازی، تقویت مهارت های خودمراقبتی، آموزش اخلاق رسانه ای و نحوه طراحی فعالیت های آموزشی تعاملی در محیط مدرسه تمرکز داشت. در هر جلسه، مربیان علاوه بر کارگاه نظری، مأموریت های عملی برای اجرا در کلاس دریافت می کردند تا مفاهیم بسته را به صورت واقعی در فرآیند یادگیری دانش آموزان به کار گیرند.

در جلسه اول، مربیان با مفاهیم پایه ای سواد رسانه ای، سطوح آن (از دریافت تا جریان سازی محتوا) و نقش حیاتی خود به عنوان یک واسطه بین کودک و رسانه آشنا شدند. در جلسه دوم، تأثیرات رسانه بر ابعاد مختلف رشد کودک بررسی شد. در جلسه سوم، تمرکز بر نقش هدایتگری مربیان بود؛ آن ها با معیارهای انتخاب رسانه مناسب آشنا شدند و یاد گرفتند چگونه خودشان الگوی رسانه ای برای کودک باشند. جلسه چهارم به مهارت های آموزش تفکر انتقادی برای کودکان اختصاص یافت. در جلسه پنجم، شناخت رسانه های فریبنده در اولویت قرار گرفت. جلسه ششم، ظرفیت های آموزشی و خلاقانه رسانه را برجسته ساخت. در جلسه هفتم، محور اصلی آموزش، مدیریت زمان و پیشگیری از اعتیاد رسانه ای بود. جلسه هشتم به امنیت دیجیتال اختصاص داشت. جلسه نهم، به تحلیل و ارزیابی منابع رسانه ای اختصاص یافت. در نهایت، جلسه دهم بر آموزش مسئولیت پذیری رسانه ای و تقویت اخلاق دیجیتال تمرکز داشت. مربیان آموختند چگونه مفاهیمی چون احترام به دیگران، مسئولیت پذیری در فضای آنلاین و خودمراقبتی را به کودک انتقال دهند. تمرین هایی مانند بازی های تصمیم گیری اخلاقی نیز این مهارت ها را نهادینه کردند. در ادامه در جدول زیر، جلسات آموزشی ارائه گردید.

جدول ۱- خلاصه جلسات آموزش سواد رسانه ای مربی-کودک

Table 1- Summary of teacher-child media literacy training sessions

نکات مهم و فعالیت ها	محتوا	مدت زمان (ساعت)	اهداف جلسات	جلسه	فاز اول Module 1 Coaches
Important points and activities	Meeting Content	Duration (hours)	Session Objectives	Meeting	
فعالیت: تحلیل ۳ تجربه رسانه ای کودکان / ابزار: ویدئو آموزشی، جزوه مفاهیم	تعریف سواد رسانه ای، سطوح آن (دریافت، تحلیل، تولید، جریان سازی)، فرصت ها و تهدیدها	۱/۵	آشنایی با مفاهیم سواد رسانه ای و نقش مربی	۱	فاز اول Module 1 Coaches
Activity: Analysis of children's media experiences / Tools: Educational video, concept booklet	Definition of media literacy, its levels (reception, analysis, production, streaming), opportunities and threats		Introduction to the concepts of media literacy and the role of the trainer		
فعالیت: ترسیم نقشه ذهنی تأثیر رسانه / ابزار: اینفوگراف، مثال	اثرات فیزیولوژیک، روانی، معنوی و اجتماعی رسانه، کاهش عزت نفس	۱/۵	تأثیر رسانه بر روان، اخلاق و رشد کودک	۲	
			The impact of media on the psyche, morality, and		

موردی	Physiological, psychological, spiritual and social effects of media, reduced self-esteem	development of children	
Activity: Drawing a mind map of media impact / Tools: Infographic, case example فعالیت: تحلیل بازی یا انیمیشن / ابزار: جدول تحلیل رسانه، لیست معیارها	نقش مربی به عنوان الگو، معیارهای انتخاب رسانه (امنیت، سن، ارزشها، تعامل اجتماعی) The role of the instructor as a role model, media selection criteria (safety, age, values, social interaction) Questioning, validation of sources, encouragement of analysis, reasoned expression	نقش مربیان در هدایت رسانه‌ای کودکان The role of educators in guiding children's media	۳
Activity: Game or animation analysis / Tools: Media analysis table, criteria list فعالیت: طراحی «کارگاه پرسش ساز کودک» / ابزار: چک لیست تحلیل، داستان تحلیلی	پرسشگری، اعتبارسنجی منابع، تشویق به تحلیل، بیان مستدل Questioning, validating sources, encouraging analysis, and reasoning	مهارت‌های تحلیل و تفکر انتقادی برای کودکان Analytical and critical thinking skills for children	۴
Activity: Designing a "Child Questioning Workshop" / Tools: Analysis checklist, analytical story فعالیت: تحلیل کلیپ‌های فریبنده / ابزار: جدول مقایسه پیام واقعی و فریبنده	تکنیک‌های فریب، تحریک احساسات، تبلیغات مخرب، اخبار جعلی، فشار گروهی Deception techniques, emotional appeals, destructive advertising, fake news, peer pressure	آشنایی با رسانه‌های پرخطر و فریب رسانه‌ای Familiarity with risky media and media deception	۵
Activity: Analysis of deceptive clips / Tool: Comparison table between real and deceptive messages فعالیت: طراحی فعالیت رسانه‌محور کودک / ابزار: نمونه فعالیت‌ها، طرح درسی رسانه‌ای	یادگیری مشارکتی با رسانه، مدل و ایدمودو، خلاقیت رسانه‌ای (عکس، داستان، فیلم کوتاه) Collaborative learning with media, Moodle and Edmodo, media creativity (photos, stories, short films)	استفاده هدفمند، آموزشی و خلاقانه از رسانه Purposeful, educational and creative use of media	۶
Activity: Designing a media-based activity for children / Tools: Sample activities, media lesson plan فعالیت: ساخت برنامه روز بدون رسانه / ابزار: پوستر راهبردهای کاهش اعتیاد رسانه‌ای	مدیریت مصرف، جایگزین‌سازی فعالیت، آرام‌سازی بدون رسانه، عادت‌سازی سالم Consumption management, activity substitution, media-free relaxation, healthy habit formation	مدیریت زمان استفاده از رسانه و سلامت روان Media time management and mental health	۷
Activity: Create a media-free day plan / Tool: Poster on strategies for reducing			

media addiction			
فعالیت: سناریوی کودک-مربی در فضای خطرناک / ابزار: بروشور			
اشتراک‌گذاری اطلاعات، رمزگذاری، تهدیدهای مجازی (بلوغ زودرس، قلدری، ارسال تصویر)	حفاظت از حریم خصوصی و امنیت کودک در فضای مجازی	۸	
امنیت سایبری کودک	Activity: Child-Coach Scenario in a Dangerous Space / Tool: Child Cybersecurity Brochure	۱/۵	Protecting children's privacy and security in cyberspace
فعالیت: تحلیل یک بازی دیجیتال	ابزارهای ارزیابی (چک‌لیست، هوش مصنوعی)، تمایز منابع علمی و غیرعلمی	۹	
کودک / ابزار: فرم ارزشیابی محتوای کودک‌محور	Evaluation tools (checklists, artificial intelligence), distinguishing scientific and non-scientific sources	۱/۵	Evaluating and selecting healthy media sources
Activity: Analysis of a children's digital game / Tool: Child-centered content evaluation form			
فعالیت: بازی تصمیم‌گیری	رفتار مسئولانه، احترام به حریم دیگران، خودمراقبتی دیجیتال	۱۰	
اخلاقی رسانه‌ای / ابزار: کارت‌های اخلاق رسانه‌ای	Responsible behavior, respect for the privacy of others, digital self-care	۱/۵	Digital responsibility and media ethics training
Activity: Media Ethical Decision-Making Game / Tools: Media Ethics Cards			

تحلیل داده‌ها

اطلاعات جمع‌آوری شده و داده‌های مورد نظر در ارتباط با موضوع پژوهش با روش‌های آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گردید تا از نتایج حاصله بهره‌برداری لازم صورت گیرد. بنابراین پژوهش حاضر داده‌های حاصله را از طریق آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

داده‌ها در بخش کیفی باروش تحلیل مضمون کیفی^۱، الگوی شش‌مرحله‌ای براون و کلارک [۳۰] با نرم افزار مکس کیودا تحلیل شد: ۱. آشنایی با داده‌ها (غوطه‌وری و یادداشت‌نویسی تحلیلی): پژوهشگر با خواندن مکرر متن مصاحبه‌ها به شناختی درونی از داده‌ها دست یافت و در حاشیه‌ی متن، یادداشت‌های تحلیلی و نکات مفهومی ثبت شد. ۲. کدگذاری اولیه (استخراج و پالایش کدهای اولیه): واحدهای معنایی مرتبط با سؤال‌های پژوهش شناسایی و به‌صورت کدهای اولیه برچسب‌گذاری شدند. این کدها شامل مفاهیم و عبارات کلیدی مطرح‌شده توسط مصاحبه‌شوندگان بود. سپس کدگذاری باز با تمرکز بر واحدهای معنایی مرتبط انجام گردید؛ کدهایی که بیانگر پیش‌فرض‌ها، تجربه‌ها و باورهای مربیان درباره آموزش رسانه‌ای و خودمراقبتی بودند. ۳. شناسایی تم‌ها (خوشه‌بندی کدها در محورهای مفهومی مشترک): کدهای مشابه در دسته‌هایی قرار گرفتند و تم‌های اصلی و فرعی از میان آن‌ها استخراج شد. این تم‌ها نشان‌دهنده الگوهای معنادار در داده‌ها بودند. داده‌های مشابه در قالب خرده‌مقوله‌ها گروه‌بندی و در فرایند بازبینی به مقوله‌های سطح بالاتر ادغام شدند. ۴. مرور و بازبینی تم‌ها (بازبینی مضمون‌ها در ارتباط با کل مجموعه داده): در این مرحله، تم‌های اولیه با داده‌ها مطابقت داده شدند تا از انسجام درونی و تفاوت با سایر تم‌ها اطمینان حاصل شود. تم‌های ضعیف یا تکراری حذف یا ترکیب شدند. ۵. نام‌گذاری و تعریف تم‌ها (تعریف عملیاتی هر تم بر اساس محتوای گفتاری مشارکت‌کنندگان): برای

¹ Thematic Analysis

هر تم، تعریفی روشن و مختصر ارائه شد و محتوای هر تم به صورت دقیق تشریح گردید. ۶. تدوین گزارش نهایی (خلق روایت منسجم از مضمون‌های نهایی): یافته‌های کیفی با نقل قول‌های مستقیم از شرکت‌کنندگان تقویت شده و در قالب توصیفی و تحلیلی گزارش شدند. در نتیجه‌ی این فرایند، مجموعه‌ای از ۲۰۶ کد معنادار شناسایی گردید که پس از حذف موارد تکراری، در قالب ۱۸ خرده‌مقوله و ۶ مضمون کلان شامل سواد رسانه‌ای و نیازهای مربی، انتخاب و هدایت رسانه‌ای کودک، مهارت‌های تفکر انتقادی، بهره‌گیری آموزشی از رسانه‌ها، حفاظت و امنیت دیجیتال، ارزیابی و اخلاق رسانه‌ای سازمان‌دهی شد. داده‌ها با نرم افزار مکس کیودا تحلیل شد. مضمون‌ها ساختار نظری طرح مداخله آموزشی را بنیاد نهادند و مسیر طراحی محتوای بسته سواد رسانه‌ای مربی-کودک را مشخص کردند. برای اطمینان از اعتبار داده‌های کیفی، از سه راهبرد مکمل بهره گرفته شد: نخست، بازبینی مشارکت‌کنندگان به منظور حصول اطمینان از انطباق تفاسیر محقق با واقعیت‌های ادراکی مربیان. دوم، تحلیل همتراز که در آن بخشی از مصاحبه‌ها توسط پژوهشگر دوم بازکدگذاری شد تا هم‌پوشانی و ضریب توافق میان دو تحلیل بررسی گردد. سوم، توصیف غنی موقعیت‌ها و بافت‌های آموزشی جهت افزایش قابلیت انتقال‌پذیری یافته‌ها به مدارس یا مهندهای مشابه. بدین ترتیب، اصالت و اتکاپذیری نتایج از طریق هم‌گرایی چندمنبعی در سطح بالایی تأمین شد.

در بخش کمی جهت کنترل اثر نمرات پیش‌آزمون و بررسی تفاوت میانگین‌های اصلاح‌شده پس‌آزمون و پاسخگویی به سوال دوم پژوهش از آزمون کوواریانس تک‌متغیره^۱ نرم افزار SPSS ۲۶ استفاده شد. قبل از تحلیل داده‌های مربوط به فرضیه ابتدا مفروضه‌های زیربنایی تحلیل کوواریانس بررسی شد. از آزمون آماری شاپیرو وویلک و شیب رگرسیون نیز جهت تعیین نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون لون برای آزمون برابری واریانسها، از آزمون ام باکس برای همگنی کامل ماتریس‌های کوواریانس استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌ها به صورت کیفی و کمی ارائه شده است. یافته‌های جمعیت‌شناختی در بخش کیفی نشان داد که بخش عمده مربیان زن بوده و در بازه سنی زیر چهل سال تا پنجاه سال قرار داشتند. بیش از نیمی از مربیان دارای سابقه تدریس بیش از ۱۰ سال هستند که این تجربه می‌تواند به اجرای روان و یکپارچه مداخلات آموزشی کمک کند. همچنین سطح تحصیلات بالای مربیان (۶۰٪ دارای مدرک کارشناسی ارشد) بود. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل محتوا در جدول ۲ شش مضمون اصلی به دست آمد.

جدول ۲- تحلیل مضامین اصلی و فرعی ساختار یافته

Table 2- Structured analysis of main and subthemes

خلاصه محور مفهومی حاصل از داده‌های مربیان	کد طبقه‌بندی سطح ۲ (تم فرعی) classification code ۲Level (subtheme)	کد طبقه‌بندی سطح ۱ (تم اصلی) Classification ۱Level Code (Main Theme)
Summary of the conceptual axis derived from the instructors' data		
مربیان سواد رسانه‌ای را مهارت تحلیلی و اخلاقی می‌دانند که مستلزم آموزش پیوسته و نگاه انتقادی است.	درک مفهومی و ابعادی - آموزش مستمر - نگرش متعادل	سواد رسانه‌ای و نیازهای مربی
Educators consider media literacy an analytical and ethical skill that requires continuous training and critical thinking.	Conceptual and dimensional understanding - continuous education - balanced attitude	Media literacy and trainer needs
تأکید بر امنیت، سلامت روان، ارزش‌های اخلاقی و ضرورت آشنایی فنی مربی در هدایت مصرف رسانه‌ای کودک.	معیارهای امن و اخلاقی - مهارت انتخاب محتوا	انتخاب و هدایت رسانه‌ای کودک
Emphasis on safety, mental health, moral values, and the necessity of technical familiarity for the educator in guiding the child's media consumption.	Safe and ethical standards - content selection skills	Children's media selection and guidance

¹ ANCOVA

مربیان آموزش تحلیل، اعتبارسنجی و مقاومت در برابر دستکاری رسانه‌ای را بخش مهم بسته آموزشی می‌دانند.

Trainers consider training in analysis, validation, and resistance to media manipulation as an important part of the training package.

استفاده سازنده از رسانه برای یادگیری گروهی، خلاقیت و رشد ذهنی در چارچوب

زمان‌بندی و سلامت روان.

Constructive use of media for group learning, creativity, and mental growth within the framework of timing and mental health.

آموزش تنظیمات امنیتی، رفتار مسئولانه و پیشگیری از خطرات اخلاقی و روانی فضای مجازی.

Training in security settings, responsible behavior, and prevention of moral and psychological risks in cyberspace.

توجه به اعتبارسنجی منابع، استفاده از ابزارهای ارزیابی و ترویج اخلاق رسانه‌ای در آموزش.

Paying attention to the validation of sources, using evaluation tools, and promoting media ethics in education.

پرسشگری - مقابله با فریب - شهروندی دیجیتال

Questioning – Countering Deception – Digital Citizenship

یادگیری رسانه‌محور - خلاقیت - مدیریت استفاده

Media-based learning – creativity – usage management

حفظ حریم خصوصی - مقابله با تهدیدها - مسئولیت‌پذیری

Privacy – Countering Threats – Responsibility

پایش محتوا - تحلیل مربی - خودمراقبتی دیجیتال

Content Monitoring – Coach Analysis – Digital Self-Care

مهارت‌های تفکر انتقادی

Critical thinking skills

بهره‌گیری آموزشی از رسانه‌ها
Educational use of media

حفاظت و امنیت دیجیتال

Digital protection and security

ارزیابی و اخلاق رسانه‌ای

Media evaluation and ethics

جدول ۲ الگوی نهایی مضامین اصلی پژوهش را بر اساس فرایند تلفیق و پالایش کدهای اولیه در مصاحبه‌های مربیان نمایش می‌دهد. این سازمان‌دهی نهایی، مرزهای مفهومی تم‌ها را به صورت شفاف ترسیم کرده و ارتباط میان ابعاد شناختی، اخلاقی، فنی و تربیتی بسته آموزشی سواد رسانه‌ای را نشان می‌دهد. هر تم اصلی به همراه تم‌های فرعی خود، بعد مستقلی از نیازها، راهبردها و مسئولیت‌های مربیان را بازتاب می‌دهد و از مجموع آن‌ها تصویری جامع و چندلایه از چارچوب آموزشی مطلوب به دست می‌آید. این ساختار، زیربنای طراحی یک بسته آموزشی سازگار با شرایط واقعی کلاس درس را فراهم می‌کند و مسیر ترجمه یافته‌های کیفی به ابزارهای کاربردی را هموار می‌سازد. در ادامه به تفکیک مضامین اصلی شرح داده شده است.

مضمون اصلی ۱: سواد رسانه‌ای و نیازهای مربی

محور سواد رسانه‌ای و نیازهای مربی جایگاه بنیانی در مدل آموزشی دارد؛ مربیان بر این باورند که سواد رسانه‌ای بیش از آنکه صرفاً مهارتی تکنیکی باشد، یک توانمندی ترکیبی از تحلیل منطقی، نگرش انتقادی و حساسیت اخلاقی است که بدون آموزش مستمر و بازاندیشی حرفه‌ای نمی‌تواند به سطح مؤثر برسد. این نگاه، نقش مربی را به یادگیرنده‌ای مادام‌العمر ارتقا می‌دهد و فاصله نسلی میان مربی و کودک را نه به عنوان مانع، بلکه فرصتی برای نوآوری در شیوه‌های آموزشی می‌بیند.

مضمون اصلی ۲: انتخاب و هدایت رسانه‌ای کودک

انتخاب و هدایت رسانه‌ای کودک بر فیلترهای چندگانه - امنیت، سلامت روان و همسویی ارزشی - تأکید دارد و نشان می‌دهد که این فرآیند نیازمند هم‌زمانی مهارت‌های فنی و حساسیت فرهنگی مربی است.

مضمون اصلی ۳: مهارت‌های تفکر انتقادی و مضمون اصلی ۴: بهره‌گیری آموزشی از رسانه‌ها:

ابعاد تعاملی و فعال آموزش را در خود جای داده‌اند؛ مربیان بر آموزش پرسشگری، اعتبارسنجی پیام‌ها، شناخت تبلیغات و پرورش شهروندی دیجیتال به عنوان ستون‌های مقاومت شناختی کودک در برابر دستکاری رسانه‌ای تأکید دارند. این دیدگاه در کنار بهره‌گیری خلاقانه از رسانه‌ها - از فعالیت‌های یادگیری گروهی تا برنامه‌ریزی رسانه‌محور و پرورش خلاقیت - نشان می‌دهد که مربیان استفاده از رسانه را در چارچوب زمانی و سلامت روان مدیریت می‌کنند.

مضمون اصلی ۵: حفاظت و امنیت دیجیتال

نیز با تمرکز بر حفظ حریم خصوصی، آگاهی از تهدیدهای آنلاین و آموزش رفتار مسئولانه، بعد محافظتی بسته آموزشی را کامل می‌سازد.

مضمون اصلی ۶: ارزیابی و اخلاق رسانه‌ای

جنبه نظارتی و بازخوردی مدل را نمایان می‌کند؛ مربیان توجه جدی به اعتبارسنجی منابع و کیفیت محتوا دارند و با بهره‌گیری از ابزارهای ارزیابی و تحلیل، تلاش می‌کنند فرهنگ خودمراقبتی دیجیتال را در کلاس تثبیت کنند. این تم نه تنها کیفیت آموزش را پایش می‌کند، بلکه ارزش‌های اخلاقی استفاده از رسانه را نهادینه می‌سازد و ارتباطی پایدار میان یادگیری و اخلاق برقرار می‌کند. ترکیب این شش تم، الگویی کل‌نگرانه از بسته آموزشی «سواد رسانه‌ای مربی-کودک» ارائه می‌دهد که هم قابلیت پیاده‌سازی عملی در کلاس درس را دارد و هم انعطاف لازم برای تطبیق با تحولات سریع محیط‌های رسانه‌ای را حفظ می‌کند. تحلیل مضمون نهایی به خلق مدلی منسجم از نقش مربی در تربیت رسانه‌ای انجامید: مربی دانا (با سواد انتقادی و فناوریانه)، مربی هدایتگر (در مقام ناظر و الگوساز)، و مربی توانمندساز (در نقش تسهیل‌گر خودمراقبتی کودک). این سه نقش در تعامل با سه بُعد خودمراقبتی روانی، اخلاقی و اجتماعی، شبکه‌ای از مهارت‌های تربیتی را تشکیل می‌دهند که ساختار مفهومی بسته آموزشی «سواد رسانه‌ای مربی-کودک» بر پایه‌ی آن تدوین گردید.

همچنین تحلیل انجام‌شده سه محور مفهومی اساسی را آشکار ساخت که چارچوب نظری بسته آموزشی را شکل داد: نخست، پیش‌نیازهای تربیت رسانه‌ای مربی شامل درک انتقادی از کارکرد رسانه، آشنایی با پلتفرم‌های پرخطر و معیارهای انتخاب محتوا؛ دوم، راهکارهای ارتقای خودمراقبتی روانی، اخلاقی و اجتماعی کودکان که ناظر بر آموزش هیجان‌مدیری، احترام به حریم دیجیتال و تقویت همدلی در تعاملات شبکه‌ای است؛ و سوم، الگوهای تعامل مشارکتی مربی-کودک در آموزش رسانه‌ای که به فرایندهای یادگیری فعال، گفت‌وگوی تحلیلی درباره محتوای رسانه‌ای و آموزش شهروندی دیجیتال می‌پردازد.

یافته‌های جمعیت‌شناختی در بخش کمی نشان داد به منظور کنترل متغیرهای زمینه‌ای، مربیان دو گروه از لحاظ سن، میزان تحصیلات، سابقه تدریس و سطح آشنایی اولیه با فناوری رسانه‌ای همگون‌سازی شدند. میانگین سنی آنان ۴۱/۲ سال، میانگین سابقه تدریس ۱۶ سال، و مدرک تحصیلی در میان اغلب آنان کارشناسی و کارشناسی ارشد در رشته‌های آموزش ابتدایی و روان‌شناسی تربیتی بود. در ادامه یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۳ نشان داده شده است

جدول ۳- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

Table 3- Descriptive statistics of research variables

مدرسه	گروه	بُعد	میانگین	میان	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
School	Group	Dimension	Average	Middle	Standard deviation	At least	Maximum
دخترانه	مربی-کودک	خودمراقبتی روانی	۱۴/۵۶	۱۷/۸۵	۲/۸۰	۱۲	۲۲
دخترانه	مربی-کودک	خودمراقبتی اخلاقی	۱۳/۶۱	۲۱/۵۴	۳/۹۶	۱۵	۲۶
دخترانه	مربی-کودک	خودمراقبتی اجتماعی	۱۳/۵۸	۲۴/۹۹	۴/۱۳	۱۷	۳۱
دخترانه	کنترل	خودمراقبتی روانی	۱۳/۵۴	۱۷/۶۵	۳/۲۰	۱۲	۲۱
دخترانه	کنترل	خودمراقبتی اخلاقی	۱۳/۵۶	۲۱/۲۴	۳/۰۶	۱۵	۲۶
دخترانه	کنترل	خودمراقبتی اجتماعی	۱۳/۵۵	۲۴/۷۸	۴/۲۷	۱۷	۳۱
پسرانه	مربی-کودک	خودمراقبتی روانی	۱۳/۶۹	۱۷/۷۰	۲/۹۰	۱۲	۲۱
پسرانه	مربی-کودک	خودمراقبتی اخلاقی	۱۳/۵۷	۲۱/۴۲	۳/۳۰	۱۵	۲۶
پسرانه	مربی-کودک	خودمراقبتی اجتماعی	۱۳/۴۲	۲۴/۸۵	۳/۹۹	۱۷	۳۰
پسرانه	کنترل	خودمراقبتی روانی	۱۳/۸۴	۱۷/۶۵	۳/۴۰	۱۲	۲۲

۲۶	۱۵	۳/۳۶	۲۱/۳۶	۱۴/۳۷	خودمراقبتی اخلاقی Moral self-care	کنترل Control	پسرانه Boyish
۳۱	۱۷	۴/۵۵	۲۴/۹۲	۱۴/۲۴	خودمراقبتی اجتماعی Social self-care	کنترل Control	پسرانه Boyish

در جدول ۳ یافته‌های توصیفی مربوط به سه بعد خودمراقبتی روانی، اخلاقی و اجتماعی در گروه پژوهش (مربی-کودک و کنترل) و بر اساس مدارس دخترانه و پسرانه آمده است. در بُعد روانی، در مدارس دخترانه، گروه مربی-کودک میانگین بالاتری نسبت به گروه کنترل داشتند. در مدارس پسرانه، نیز گروه مربی-کودک، میانگین بالاتر از کنترل را نشان می‌دهد. در بعد اخلاقی، در مدارس دخترانه، گروه مربی-کودک میانگین بیشتری نسبت به گروه کنترل داشتند؛ در مدارس پسرانه هم، گروه مربی-کودک میانگین بالاتری داشت. در بعد اجتماعی، در مدارس دخترانه، تفاوت معنی‌داری بین دو گروه وجود نداشت؛ اما در مدارس پسرانه، گروه مربی-کودک میانگین بیشتری نسبت به کنترل به دست آوردند. جهت کنترل اثر نمرات پیش‌آزمون و بررسی تفاوت میانگین‌های اصلاح‌شده پس‌آزمون و آزمون فرضیه پژوهش از آزمون تحلیل کوواریانس تک‌متغیره استفاده شد. قبل از تحلیل داده‌های مربوط به فرضیه ابتدا مفروضه‌های زیربنایی تحلیل کوواریانس بررسی شد و برای آزمون برابری واریانسها از آزمون لون استفاده شده $(F(142,1)=1/38, p=0/24)$ ، واریانس گروه‌ها همگن است؛ و تفاوت مشاهده‌شده میان میانگین‌ها ناشی از خود مداخله آموزشی است نه تفاوت تصادفی در پراکندگی داده‌ها. همچنین نتایج آزمون ام باکس با مقادیر معناداری کاملاً برابر با $1/000$ بر همگنی کامل ماتریس‌های کوواریانس دلالت دارد، که نشان می‌دهد روابط بین متغیرهای وابسته (روانی، اخلاقی و اجتماعی) در تمام گروه‌ها مشابه است و امکان اجرای مدل چندمتغیره بدون خطر تورش وجود دارد برای آزمون نرمال بودن توزیع نمرات از آزمون شاپیرو ویلک استفاده شده و چون تمام مقادیر سطح معناداری بزرگ‌تر از $0/05$ هستند و انحراف معناداری از نرمال بودن وجود ندارد در نتیجه پیش‌فرض نرمالیتیه برقرار است. نتایج بررسی شیب رگرسیون نیز حاکی از آن بود تمام مقادیر سطح معناداری بزرگ‌تر از $0/05$ بود. با توجه به اینکه مفروضه‌های تحلیل کوواریانس برقرار است بنابراین جهت پاسخگویی به سوال دوم پژوهش از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد. جدول زیر نتایج تحلیل کوواریانس نشان داده شده است

جدول ۴- نتایج تحلیل کوواریانس برای مقایسه اثربخشی آموزش مربی-کودک با گروه کنترل

Results of analysis of covariance for comparing the effectiveness of teacher-child training with the control group -Table 5

تفسیر Interpretation	اندازه اثر (η^2) Effect size	سطح معناداری (p) Significance level	F	میانگین مجزورات Mean squares	درجه آزادی Degree of freedom	مجموع مجزورات نوع III Sum of squares of type III	متغیر وابسته Dependent variable
اثربخشی بسیار زیاد Very effective	۰/۲۹۷	>۰/۰۰۱	۵۴/۳۹	۴۲۳/۶۵	۱	۴۲۳/۶۵	خودمراقبتی روان‌شناختی Psychological self-care
اثربخشی قوی و پایدار Strong and lasting effect	۰/۲۸۵	>۰/۰۰۱	۵۱/۱۸	۳۹۵/۱۲	۱	۳۹۵/۱۲	خودمراقبتی اخلاقی Moral self-care
اثربخشی بزرگ و معنادار A large and meaningful impact	۰/۲۷۴	>۰/۰۰۱	۴۹/۲۸	۳۹۵/۱۲	۱	۳۷۸/۵۴	خودمراقبتی اجتماعی Social self-care
—	—	—	—	—	۱۴۰	۱۰۹۰/۷۵	خطای درون گروهی Intragroup error

نتایج آزمون پس از کنترل آماری اثر پیش‌آزمون، نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین گروه «آموزش مربی-کودک» و «گروه کنترل» در هر سه بُعد خودمراقبتی (روانی، اخلاقی و اجتماعی) است. یافته‌ها حاکی از آن است که مداخله آموزشی به‌طور مؤثری باعث ارتقای شاخص‌های خودمراقبتی در دانش‌آموزان شده است. مقادیر آماری به‌دست‌آمده و سطوح معناداری، تفاوت‌های چشمگیری را به نفع گروه آزمایش (مربی-کودک) تأیید می‌کنند. همچنین، شاخص‌های اندازه اثر در تمامی ابعاد در محدوده «بزرگ» قرار دارند که نشان‌دهنده قدرت بالای مداخله و پایداری تغییرات

ایجاد شده است. در میان ابعاد سه‌گانه، بیشترین میزان اثرگذاری بر بُعد روانی مشاهده شد و ابعاد اخلاقی و اجتماعی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند

بحث

پژوهش حاضر با هدف تدوین بسته آموزشی سواد رسانه‌ای مربی-کودک اثربخشی آن بر ارتقای خودمراقبتی (روانی، اخلاقی و اجتماعی) دانش آموزان مقطع ابتدایی انجام شد. یافته بخش کیفی پژوهش نشان داد که بسته آموزشی تدوین شده سواد رسانه‌ای مربی-کودک از شش مضمون اصلی شامل سواد رسانه‌ای و نیازهای مربی، انتخاب و هدایت رسانه‌ای کودک، مهارت‌های تفکر انتقادی، بهره‌گیری آموزشی از رسانه‌ها، حفاظت و امنیت دیجیتال، ارزیابی و اخلاق رسانه‌ای تشکیل شده و این بسته از اعتبار محتوایی قابل قبولی برخوردار بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت که ماهیت شش‌گانه مضامین استخراج شده نشان می‌دهد بسته آموزشی سواد رسانه‌ای مربی-کودک بر پایه نیازهای واقعی مربیان طراحی شده و به‌صورت هم‌زمان ابعاد شناختی، مهارتی و ارزشی سواد رسانه‌ای را پوشش داده است. ترکیب مؤلفه‌هایی همچون انتخاب و هدایت رسانه‌ای کودک، تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی، بهره‌گیری آموزشی از رسانه‌ها و نیز توجه به امنیت دیجیتال و اخلاق رسانه‌ای، بیانگر رویکردی جامع و کارکردی است که تنها بر انتقال دانش تکیه ندارد، بلکه توانمندسازی عملی مربیان را هدف می‌گیرد. از سوی دیگر، برخورداری بسته از اعتبار محتوایی مطلوب حکایت از آن دارد که ساختار و محتوای ارائه شده با نظر متخصصان حوزه هم‌راستا بوده و از پشتوانه نظری و کاربردی کافی برخوردار است. بنابراین انتظار می‌رود چنین بسته‌ای بتواند در موقعیت‌های تربیتی واقعی، کیفیت تعامل مربی-کودک و توانایی مربیان در مدیریت رسانه‌ای محیط آموزشی را به‌طور مؤثری ارتقا دهد. از سوی دیگر، تأیید اعتبار محتوایی بسته نشان می‌دهد که ساختار و محتوای طراحی شده با نظر متخصصان حوزه هم‌راستا بوده و از انسجام نظری و تناسب کاربردی کافی برخوردار است. بررسی روایی محتوایی بسته نیز حاکی از آن بود که تمامی تم‌ها از اعتبار علمی و کاربردی‌پذیری مطلوبی برخوردارند و این امر، پشتوانه نظری مداخله را تقویت کرده و به اثربخشی بالقوه آن در محیط‌های آموزشی اعتبار بیشتری می‌بخشد. یافته بخش کمی نشان داد که بسته آموزشی مربی-کودک به‌طور معناداری موجب بهبود خودمراقبتی در مؤلفه‌های روانی، اخلاقی و اجتماعی کودکان شده است. این یافته‌ها با پژوهش‌های پیشین همسو است. بدین معنا که این یافته با نتایج پژوهش خاکسار ازغندی و همکاران [۱۴]، ولی‌زاده و همکاران [۱۵]، رضانی و همکاران [۱۶]، ابوالقاسم‌زاده و همکاران [۱۷]، جونز جئنگز و همکاران [۱۸]، جیمز و همکاران [۱۹]، لوین و همکاران [۲۰] و ججلیکوا و همکاران [۲۱] همسو است. در راستای تبیین این یافته می‌توان گفت که بهسازی خودمراقبتی کودکان در ابعاد روانی، اخلاقی و اجتماعی، ریشه در نقش راهبردی مربیانی دارد که خود به سواد رسانه‌ای مجهز شده‌اند. همان‌گونه که برخی منابع اشاره کرده‌اند [۸، ۷]، غفلت از پرورش سواد رسانه‌ای در مربیان، نه‌تنها نظام آموزشی را از ظرفیت‌های تربیتی فضای مجازی محروم می‌کند، بلکه زمینه بازتولید نگرش‌های منفعل و مصرف‌زده نسبت به رسانه را در میان کودکان تقویت می‌کند؛ زیرا در چنین شرایطی مربیان فاقد مهارت لازم برای هدایت آگاهانه تجربه‌های رسانه‌ای دانش‌آموزان بوده و در نتیجه کودکان بدون چارچوب‌های تحلیلی و اخلاقی مناسب با پیام‌های رسانه‌ای مواجه می‌شوند. این وضعیت می‌تواند توانایی آنان در تشخیص پیام‌های نادرست، مدیریت هیجانات برانگیخته‌شده توسط رسانه‌ها و اتخاذ رفتارهای مسئولانه در محیط‌های دیجیتال را تضعیف کند و آنان را در برابر آسیب‌های روانی و اجتماعی فضای مجازی آسیب‌پذیرتر سازد. انتقال مرزهای تربیت رسانه‌ای به عرصه مدرسه و سپردن نقش فعال هدایت تجربه‌های رسانه‌ای به مربیان، موجب می‌شود دانش‌آموزان نه صرفاً دریافت‌کننده منفعل محتوا، بلکه کنشگرانی آگاه و مسئول در مواجهه با رسانه‌ها شوند [۹ و ۱۰]. در چنین چارچوبی، مربیان می‌توانند با آموزش مهارت‌هایی همچون تحلیل انتقادی پیام‌های رسانه‌ای، ارزیابی اعتبار اطلاعات، مدیریت هیجانات ناشی از مواجهه با محتوای دیجیتال و رعایت اصول اخلاقی در تعاملات آنلاین، زمینه شکل‌گیری رفتارهای خودتنظیم‌گرانه و مسئولانه را در کودکان فراهم سازند. به این ترتیب، مدرسه به فضایی تبدیل می‌شود که در آن تجربه‌های رسانه‌ای کودکان نه‌تنها کنترل و هدایت می‌شود، بلکه به فرصتی برای یادگیری مهارت‌های زندگی، تقویت خودآگاهی و ارتقای توانمندی‌های خودمراقبتی در بستر رسانه‌های نوین بدل می‌گردد.

همان‌طور که اشاره شد یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پیشینه‌های داخلی و خارجی همسویی قابل‌توجهی دارد. به‌طور خاص، خاکسار ازغندی و همکاران [۱۴] نشان دادند آموزش سواد رسانه‌ای برای نوجوانان می‌تواند به کاهش قلدری سایبری بینجامد؛ این نتیجه از آن جهت با پژوهش حاضر هم‌راستاست که هر دو بر نقش مهارت‌های تحلیل انتقادی رسانه در کاهش رفتارهای پرخطرانه تأکید دارند. همچنین، ولی‌زاده و همکاران [۱۵] با طراحی بسته توانمندسازی روانی-اجتماعی توانستند سطح پرخاشگری دانش‌آموزان را کاهش دهند؛ یافته‌ای که نشان می‌دهد تقویت خودمراقبتی از مسیر آموزش‌های عاطفی و رسانه‌ای ممکن است. در همین راستا، رضانی و همکاران [۱۶] بهبود کیفیت رابطه آموزشی و سلامت روانی دانش‌آموزان را در نتیجه ارتقای سواد رسانه‌ای مربیان گزارش کردند؛ امری که در نتایج این پژوهش نیز با افزایش مهارت‌های خودتنظیمی

هیجانی کودکان مشاهده شد. به علاوه، ابوالقاسم زاده و همکاران [۱۷] نشان دادند آموزش رسانه‌ای، آسیب‌های سایبری را کاهش داده و مهارت‌های دیجیتال را تقویت می‌کند؛ همان گونه که در مطالعه حاضر، مداخله آموزشی موجب افزایش حساسیت اخلاقی و مسئولیت‌پذیری آنلاین در کودکان شد. جونز جئنگز و همکاران [۱۸] گزارش کردند که آموزش سواد رسانه‌ای در مدرسه، قدرت ارزیابی انتقادی پیام‌های رسانه‌ای و تصمیم‌گیری ایمن دانش‌آموزان را ارتقا می‌دهد؛ یافته‌ای منطبق با بهبود رفتارهای پیشگیرانه و آگاهی کودکان در پژوهش حاضر. جیمز و همکاران [۱۹] نیز دریافتند آموزش نظام‌مند مهارت‌های رسانه‌ای، به رشد مسئولیت‌پذیری اخلاقی و رفتارهای اجتماعی سالم منجر می‌شود؛ نتیجه‌ای هم‌سو با مؤلفه‌های خودمراقبتی اخلاقی بررسی‌شده در این مطالعه. افزون بر این، لوین و همکاران [۲۰] نشان دادند که برنامه‌های مدرسه‌محور سواد رسانه‌ای موجب افزایش مهارت‌های خودتنظیمی، تفکر انتقادی و مدیریت هیجانی می‌شود؛ همان جنبه‌هایی که در پیامدهای مداخله حاضر نیز برجسته بود. سرانجام، جلیکوا و همکاران [۲۱] تأکید کردند مداخلات آموزشی مبتنی بر سواد رسانه‌ای، آگاهی کودکان از خطرات فضای مجازی و رفتارهای ایمن آنان را تقویت می‌کند؛ تحولی که در نتایج ما نیز در قالب افزایش رفتارهای پیشگیرانه و کنترل هیجانی کودکان بازتاب یافته است. در مجموع، همگرایی این شواهد با نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که توانمندسازی مربیان در سواد رسانه‌ای، پیش‌شرط ارتقای مهارت‌های بنیادی خودمراقبتی در کودکان است؛ مهارت‌هایی که آنها را قادر می‌سازد در مواجهه با سیل اطلاعات و فشارهای فضای مجازی، تصمیم‌های سنجیده‌تر و رفتارهای مسئولانه‌تری اتخاذ کنند [۲۲ و ۲۳].

نتیجه‌گیری

در مجموع، در این پژوهش، تدوین بسته آموزشی سواد رسانه‌ای ویژه مربیان نشان داد که توانمندسازی آنان می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در ارتقای مهارت‌های خودمراقبتی کودکان در ابعاد روانی، اخلاقی و اجتماعی ایفا کند. اجرای این برنامه نه تنها آگاهی مربیان را نسبت به پیامدهای تربیتی رسانه‌ها افزایش داد، بلکه سبب شد کودکان نیز توان بیشتری در تحلیل محتوای رسانه‌ای، مدیریت هیجانات ناشی از مواجهه با فضای دیجیتال و اتخاذ رفتارهای مسئولانه و ایمن از خود نشان دهند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که آموزش رسانه‌ای مبتنی بر توانمندسازی مربیان، رویکردی کاربردی و اثربخش برای پرورش نسل آگاه و مقاوم در برابر چالش‌ها و تهدیدهای محیط‌های دیجیتال است و می‌تواند به عنوان الگویی قابل توسعه در برنامه‌های تربیتی مدارس مورد توجه قرار گیرد. در مجموع، در این پژوهش، طراحی بسته آموزشی سواد رسانه‌ای ویژه مربیان نشان داد که توانمندسازی آنان می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در ارتقای مهارت‌های خودمراقبتی کودکان در ابعاد روانی، اخلاقی و اجتماعی ایفا کند. اجرای این برنامه نه تنها آگاهی مربیان را نسبت به پیامدهای تربیتی رسانه‌ها افزایش داد، بلکه سبب شد کودکان نیز توان بیشتری در تحلیل محتوای رسانه‌ای، مدیریت هیجانات ناشی از مواجهه با فضای دیجیتال و اتخاذ رفتارهای مسئولانه و ایمن از خود نشان دهند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که آموزش رسانه‌ای مبتنی بر توانمندسازی مربیان، رویکردی کاربردی و اثربخش برای پرورش نسل آگاه و مقاوم در برابر چالش‌ها و تهدیدهای محیط‌های دیجیتال است و می‌تواند به عنوان الگویی قابل توسعه در برنامه‌های تربیتی مدارس مورد توجه قرار گیرد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

این مطالعه با اهداف کاربردی و با رعایت کلیه دستورالعمل‌های پژوهشی و اصول اخلاقی در رابطه با شرکت‌کنندگان از جمله رضایت آگاهانه داوطلبانه، حق کناره‌گیری از پژوهش در صورت تمایل و حفاظت از اطلاعات محرمانه آزمودنی‌ها، انجام پذیرفته است. در اجرای این تحقیق ملاحظات اخلاقی مطابق دستورالعمل کمیته اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی در نظر گرفته شده است.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان پژوهش حاضر در مراحل اجرا، مشارکت یکسانی داشتند و نویسنده اول، مسئولیت پژوهش را به عهده دارد.

حامی مالی

در پژوهش حاضر از هیچ‌گونه منبع تأمین مالی در بخش، عمومی، تجاری، و غیردولتی استفاده نشد و این مقاله برگرفته از رساله دکتری خانم لیلا میکائیل در دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تبریز، با راهنمایی آقای دکتر محمدتقی اقدسی و مشاوره خانم دکتر زهرا فتحی رضایی می‌باشد

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، این مقاله تعارض منافع ندارد.

سپاسگزاری

از مسئولین مدارس مقطع ابتدایی منطقه ۶ شهر تهران که در پژوهش حاضر یاری رسان بودند، قدردانی به عمل می آید.

منابع

۴. ولی زاده س، صدی پور ا. تدوین بسته آموزشی توانمندسازی روان اجتماعی مبتنی بر نظریه انتخاب و بررسی اثربخشی آن در کاهش پرخاشگری نوجوانان. فصلنامه سلامت روان کودک. ۱۴۰۱؛ ۹(۱): ۵۳-۶۶.
۱۴. خاکسار ازگندی ا، پاکدامن م، کرشکی ح. تدوین و تعیین اثربخشی بسته آموزش سواد رسانه‌ای برای نوجوانان ایرانی. روان‌شناسی نظامی. ۱۴۰۱؛ ۱۳(۵۰): ۱۶۷-۱۸۴.
۱۵. ولی زاده س، صدی پور ا. تدوین بسته آموزشی توانمندسازی روان اجتماعی مبتنی بر نظریه انتخاب و بررسی اثربخشی آن در کاهش پرخاشگری نوجوانان. فصلنامه سلامت روان کودک. ۱۴۰۱؛ ۹(۱): ۵۳-۶۶.
۱۶. رضائی ط، خاکپور ر، علی اصغری ا. اثربخشی مهارت‌های آموزش سواد رسانه‌ای بر اضطراب و تفکر انتقادی والدین دانش‌آموزان پسر ابتدایی. رویکردی نو بر آموزش کودکان. ۱۴۰۲؛ ۵(۳).
۲۵. قهاری ش، مهریار اح، بیرشک ب. بررسی مقایسه‌ای برخی اختلالات روانی در کودکان پدرمفقود، شاهد، جانباز و عادی (۱۲-۷ سال) شهر چالوس. مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران. ۱۳۸۲؛ ۱۳(۴۱): ۹۱-۸۱.
۲۶. زندانیان ا، حیدری م، باقری ر، آترزاده ف. آسیب‌های فضای مجازی در میان دانش‌آموزان دختر. فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات. ۱۳۹۲؛ ۱۴(۳۳): ۲۱۶-۱۹۵.
- توضیح درباره منبع ۱۷: این منبع مقاله همایش است، نه مقاله مجله؛ بنابراین در فهرست مجلات ایرانی قرار نگرفت. در صورت نیاز، به فرمت ونکوور و به فارسی به صورت زیر است:
۱۷. ابوالقاسم زاده ف، امیری مجد م، دوائی س م. اثربخشی مهارت‌های آموزش سواد رسانه‌ای بر رابطه والد-کودک دانش‌آموزان پسر ابتدایی. در: مجموعه مقالات پنجمین همایش بین‌المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه‌ای؛ ۱۳۹۸؛ تهران، ایران. پدیدآور؛ ص ۱۸۴.

References

1. Rose S, McCusker P, Mitchell M, Roesch-Marsh A, Jian M, Petrova L. Self-care in social work: an imperative or beyond reach? *Br J Soc Work*. 2025;55(3):1455-1473. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.038>.
2. Harefa E, Obe AP, Sihite B, Naibaho M, Laia EF, Gaurifa M, et al. Challenges and opportunities in using social media to build digital literacy in public education: a review-based perspective. *J Penelit Pendidik IPA*. 2025;11(5):36-43. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.038>.
3. Yuwen W, Duran M, Tan M, Ward TM, Cheng SC, Ramirez M. Self-care needs and technology preferences among parents in marginalized communities: participatory design study. *JMIR Pediatr Parent*. 2021;4(2):e27542. Available from: <https://pediatrics.jmir.org/2021/2/e27542>.
4. Vali Zadeh S, Sadi Pour E. Developing a psychosocial empowerment educational package based on choice theory and investigating its effectiveness in reducing aggression in adolescents (Persian). *Q J Child Ment Health*. 2022;9(1):53-66. Available from: <http://childmentalhealth.ir/article-1-1269-fa.html>.
5. Potnikova M, Vovchasta N, Zelenin V, Hnedko N, Hetmanenko L. Integrating media literacy into contemporary education: a fundamental element of the modern curriculum. *J Posthumanism*. 2025;5(2):1672-1681. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.038>.
6. Harefa E, Obe AP, Sihite B, Naibaho M, Laia EF, Gaurifa M, et al. Challenges and opportunities in using social media to build digital literacy in public education: a review-based perspective. *J Penelit Pendidik IPA*. 2025;11(5):36-43. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.038>.
7. Yadav A, Verma A. Enhancing digital engagement: the importance of media literacy in social media. *J Kaji Komun*. 2025;13(1):97-116. Available from: <https://doi.org/10.24198/jkk.v13i1.59884>.
8. Ehrlich G. Why media literacy education is crucial for US students. *Virtual Law Firms*. 2025;34. Available from: <https://doi.org/10.70382/sjestp.v8i8.028>.
9. Turner KH, Jolls T, Hagerman MS, O'Byrne W, Hicks T, Eisenstock B, et al. Developing digital and media literacies in children and adolescents. *Pediatrics*. 2017;140(Suppl 2):S122-S126. Available from: https://publications.aap.org/pediatrics/article-abstract/140/Supplement_2/S122/34192.

10. Bayramalieva TG, Komila S, Makhliyo A. Information and media literacy in education: enhancing learning, thinking, and values in the digital age. *Indones J Multidiscip Res*. 2025;5(2):255-260. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.038>.
11. Yauri Rivera ER, Ríos Layche NI, Valles Medina VM, Salazar Hernández GM, Uruze Velasco IN, Calixto Arias EN, et al. Emotional intelligence and human development in education: literature review. Available from: <https://editorialmarcaribe.es/ark:/10951/isbn.978991597324>.
12. Mihailidis P. Civic media literacies: re-imagining engagement for civic intentionality. *Learn Media Technol*. 2018;43(2):152-164. Available from: <https://doi.org/10.1080/17439884.2018.1428623>.
13. Zuhriyah NF. Digital ethics and media literacy: assessing the role of education in preventing social polarization in the post-truth era. *Interdiscip J Humanity [INJURITY]*. 2025;4(2). Available from: <https://doi.org/10.58631/injury.v4i2.1419>.
14. Khaksar Ozgandi A, Pakdaman M, Karashki H. Development and determination of the effectiveness of a media literacy training package for Iranian adolescents (Persian). *Mil Psychol*. 2022;13(50):167-184. Available from: https://jmp.iuh.ac.ir/article_207417.html.
15. Ramezani T, Khakpour R, Aliasghari A. The effectiveness of media literacy training skills on the anxiety and critical thinking of parents of elementary school boys (Persian). *J New Approach Child Educ*. 2023;5(3). Available from: <https://doi.org/10.22034/naes.2023.428207.1350>.
16. Abolghasemzadeh F, Amiri Majd M, Dawai SM. The effectiveness of media literacy training skills on the parent-child relationship of male elementary school students. In: *Proceedings of the Fifth International Conference on Management, Psychology and Humanities with a Development Approach*; 2019; Tehran, Iran. Paydar; p. 184. Available from: <https://civilica.com/doc/975358>.
17. Jones Jennings F, et al. Media literacy and digital safety among elementary students: effects of a school-based intervention. *J Media Lit Educ*. 2021;13(2):45-58. Available from: <https://doi.org/10.23860/JMLE-2021-13-2-4>.
18. James C, Weinstein E, Mendoza K. Teaching digital citizenship: media literacy, ethics and online responsibility among youth. *Learn Media Technol*. 2020;45(3):315-329. Available from: <https://doi.org/10.1080/17439884.2020.1726732>.
19. Levin D, Chomsky D. Media literacy education and self-regulation in childhood learning environments. *Early Child Educ J*. 2019;47(4):449-458. Available from: <https://doi.org/10.1007/s10643-019-00933-7>.
20. Ježková V, et al. Media literacy and online risk prevention among primary school children. *Comput Educ*. 2022;182:104463. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.104463>.
21. Van der Zee M, et al. Parents' use of digital literacies to support their children with disabilities in online learning environments. *Online Learning*. 2021. Available from: <https://doi.org/10.22034/naes.2023.428207.1350>.
22. Almulla MA, et al. Artificial intelligence in education: an exploratory survey to gather the perceptions of teachers, students, and educators around the University of Salerno. *Educ Sci*. 2025;15(8):975. Available from: <https://doi.org/10.58631/injury.v4i2.1419>.
23. Sprafkin JN, Gadow KD, Grayson P. Television and the emotionally disturbed, learning disabled, and mentally retarded child: a review. *Adv Learn Behav Disabil*. 1984. Available from: <https://psycnet.apa.org/record/1985-14868-001>.
24. Ghahari SH, Mehryar AH, Birashk B. Comparative study of some mental disorders in children of fatherless, martyred's, veteran's, and normal [7-12 years old] in Chalus city (Persian). *J Mazandaran Univ Med Sci*. 2003;13(41):81-91. Available from: <http://jmums.mazums.ac.ir/article-1-355-fa.html>.
25. Zandvanian A, Heidari M, Bagheri R, Atarzadeh F. Cyberspace traumas among girl students (Persian). *J Cult Commun Stud*. 2013;14(23):195-216. Available from: <http://jmums.mazums.ac.ir/article-1-355-fa.html>.
26. Potter WJ. *Media literacy*. 8th ed. Thousand Oaks (CA): SAGE Publications; 2016.
27. Fiorella L, Mayer RE. *Learning as generative activity: eight learning strategies that promote understanding*. Cambridge: Cambridge University Press; 2015. Available from: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324>.
28. Hobbs R. *Media literacy in action: questioning the media*. New York: Routledge; 2020. Available from: <https://doi.org/10.4324/9780429264212>.
29. Clarke V, Braun V. Thematic analysis. *J Posit Psychol*. 2017;12(3):297-298. Available from: <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613>